

GLOSAR

de termeni turco-osmani

selecție de Ioan Hațegan

A

abuz toplari, tunuri de aruncat obuze, obuziere.

aga, căpetenie militară, ofițer, titlu militar ce se adăuga la numele propriu, grad inferior în oastea otomană; frate mai mare, stăpân, șef, domn, om avut, fruntaș la sate.

agalâk (ağalık), titlul unui agă, senior, moșier, generozitate, orgoliu.

agem-oglan (Acemi oğlani), copil neinițiat, novice, ageamiu, ienicer recrut; fecior străin, viitor ienicer, paj, instituție specializată în pregătirea ienicerilor.

aian (a'yan), notabil, fruntașul unui sat sau oraș; demnitar, om avut care se angaja să presteze unele servicii pentru stat, în schimbul anumitor avantaje; categorie socială în Imperiul otoman.

akçe, „alb”, monedă otomană de argint, denumită de europeni aspru (gr. Ἄσπρον), a cărei valoare era 1/50 *guruş* sau piastru. În cursul secolului al XVII-lea s-a depreciat, titlul său fiind

reduc la 70% și apoi de 50% (rom.: *aceea*).

akângi (akinci) trupe neregulate de cavalerie, folosite pentru incursiuni peste hotarele Imperiului otoman.

alai (alay), de la gr. Ἀλλάγιον, trupă, regiment, paradă (militară), cortegiu, ceremonie, grup, mulțime, ironie.

alabei (alaybeyi), căpetenie de oaste de provincie sub comanda sangeacbeilor; comandant de spahii, comandant de district; colonel (de jandarmerie etc.).

alem, steag, drapel (sinonim cu sangeac = *sancak*).

aman, iertare, îndurare, protecție, se folosește și în sens de salv-conduct.

amil, intendent, administrator, factor, arendașul veniturilor Porții.

arabagi (arabacı), căruțaș, meșter de căruțe.

arpa emini, intendentul de feude numite „arpalik”; corespunde jitnicierului.

arpalâk (arpalik), feudă sau apanagiu care se acordă unor slujbași otomani (din serai, cărturari etc.); pensie.

- arşin (arşin)*, unitate de măsură pentru lungimi, echivalând cu 0,68 m; cot.
- aşagi bölük (aşagi-bölük)*, „bulucul inferior”, denumirea unor categorii de oşti otomane (de cavalerie). Făceau parte din „Alti-Bölük” (cele şase divizii).
- aşagi bölük sipahileri*, spahii din „bulucurile inferioare”.
- a'şar (aşar, aşer, öşr)*, zecime, zecimală, dijmă, dare de „o zecime”, a zecea parte (din produse etc.).
- aşci (aşci)*, bucătar.
- asesbaşi (asesbaşi)*, căpetenia gardienilor, şef de poliţie (în administraţia otomană).
- atalik (atalik)*, bătrân din oastea tătară.
- atoglani (atoğlani)*, îngrijitori de cai, rânşaş la cai.
- avaiet (avâid, pl. din âide)*, venituri (obişnuite şi stabile); beneficii, rente, dări, obligaţii (pentru diferite slujbe) etc.
- azab (azap, azeb, azep)*, celibatar, categorie de oaste otomană, arcaş, trăgător în vechea marină otomană, păzitor de cetate.
- âdet*, obicei, datină, tradiţie, taxă, impozit, dare, tribut (pl. *âdât*).
- âmil*, slujbaş, valiu, guvernator etc.

B

- badj (bâc)*, taxă de negoţ; taxă de vânzare pentru mărfuri vândute în piaţă, taxă de tranzit, vamă, vezi şi *gümriük*.
- badjdar (bâcdâr)*, strângătorul taxei de badj, vameş.
- bakkal*, (rom. *băcan*), negustor care vinde diferite produse alimentare şi alte legume (cu amănuntul).
- bal agası*, „agă pentru miere”, căpetenie tătară care strângea miere pentru hanii Crimeii; împuternicit cu strângerea de miere şi ceară pentru Poartă.
- balimiez* (de la ital. *ballimezzo*) denumit de turci şi *balıyemez*, („care nu mănâncă miere”); tun de mare calibru folosit la asediul de cetăţi.
- baltadji (baltacı)*, halebardier, vechea gardă din Harem.
- başburg*, căpetenie, comandant de oaste.
- başceauş (başçavuş)*, prim-ceauş, ceauşul de frunte, starostele ceauşilor.
- başmuhasebe*, Contabilitatea generală; secţie în administraţia financiară otomană.

- başserdar*, serdarul suprem, serdarul de căpetenie, comandant suprem de oaste.
- bazar* (pazar), târg, loc pentru negoț, bâlci, piață, *duminică (pazar)*.
- bazirgân (bezirgân)*, negustor, om de afaceri.
- bedestan (bezestan)*, bazar (târg) de pânzeturi (de obicei acoperit) în centrul orașelor.
- bei (bey)*, șef, prinț, căpetenie, notabil, titlu dat unor guvernatori de provincii; denumire care se dă și unor notabili sau comandanți creștini, inclusiv domnilor români.
- beilerbei (beylerbeyi)*, „beiful beilor”, guvernator de provincie în Imperiul otoman, cu rang de vizir; denumirea rom. veche: *beglerbeg*.
- beilic (beylik)*, stat, mirie, fisc; clădire pentru găzduirea trimișilor otomani în țările române.
- beizade*, fiu de bei, titlul dat fiilor domnilor români, prinț.
- bektași*, sectă musulmană după numele cărturarului Hadji-Bektaş Veli (sec. XIV); musulman mai puțin mistic, om cu convingeri liberale.
- beraia (beraya)*, categorie de supuși privilegiați (în Imperiul otoman); se folosea și pentru a desemna boierimea din țările române, spre deosebire de *raia (re'aya)*, care se folosea pentru țărâni și pentru masele populare în general.
- berat*, diplomă, brevet imperial (de privilegiu pentru decorație etc.), act de investitură pentru domnie; diplomă de consul, de guvernator de provincie etc.
- beșa (beşe)*, căpetenie peste cinci ostași; beșliu.
- bešli*, cavalerie ușoară, călăreț, corp de oaste (turci, tătari) pentru paza localităților, piețelor, etc.
- bešliaga (bešli agasi)* „agă de beșlii”, căpetenia corpului de beșlii.
- beșlik*, monedă otomană de 5 piaștri.
- bina-emini*, „intendent de binale”, intendent de construcții, arhitect.
- binbași (binbaşı)*, „căpetenie peste 1000 de ostași”, maior.
- boccea (bohça)*, pachet cu diverse obiecte casnice înfășurate într-o pânză (șal etc.); obiecte înfășurate.
- bölük*, unitate militară otomană alcătuită din 100-300 de oameni; companie (de obicei la ieniceri).

bölük-aga, comandant de *bölük*.

bölük-başı, comandantul unui *bölük*.

bölük-halkı, oaste otomană formată din șase categorii distincte numite „Altı-bölük”.

bostangi (bastancı), ostași din garda Seraiului; la început: paznic la grădina Palatului; paznic de grădină.

C

cadiat (kadılık), unitate administrativ-judiciară în Imperiul otoman, în cadrul sangeacului, aflată sub jurisdicția unui *cadıu* (*kadı*).

cadı-efendi (kadı-efendi), domnul *cadıu*, *cadıu*, judecător musulman.

cadıu (kadı), dregător otoman însărcinat cu aplicarea dreptului religios (*şer'*) într-o circumscripție judiciară (*kadılık*) și cu controlul administrației.

caimacam (kaymakam), cel care ține locul cuiva, locșitor, guvernator.

capuchehaia (kapukethuda), intendent de Poartă, reprezentanții domnilor români pe lângă Poarta otomană (cu statut diplomatic). Aveau și demnitarii otomani (viziri etc.).

capudan (kapudan), amiral, comandant de flotă, comandant de cetate, căpetenie militară.

capugibași (Kapucibași), „șeful portarilor”; se numea și *ser-bevvabin* (persan); șambelan; erau folosiți și pentru solii și corespondență oficială.

casapbași (kasapbași), starostele măcelarilor (din Serai sau din Istanbul); mai marele măcelarilor; *casapbași-aga (kasapbași-ağa)*

caza (kaza, kadılık), unitate administrativă-judiciară în Imperiul otoman, condusă de un judecător musulman numit *cadıu* (*kadı*).

cântar (kantar), instrument pentru greutăți; varia după regiuni, în Imperiul otoman: 1 *cântar* = 44 *ocale* (cca.).

ceauș (çavuş), corp de olaci, curieri, bătrânii ienicerilor, căpetenie de rang inferior, sergent, aprod.

ceauș de alai (alay çavuşu), *ceaușul* desemnat pentru un corp de oaste (*alay-regiment*).

ceauș-bași, căpetenia *ceaușilor*, divanului, aprodul marelui vizir sau al unui dregător otoman.

ceauș-emini sau *ceauș-kethudasi*, intendentul *ceaușilor*.

ceauş-kiatibi, secretar al ceauşilor.

cemaat (cit. *Djemaat*), comunitate, grupare de oameni, enoriaşi; unitate militară (mică) în oastea otomană; companie.

cerahor, salahor, lucrător.

cerha (*çerha*), tun mic.

cerhagi (*cerhaci*), trupă de avangardă, cercetaş, hărţuitor.

ceribaşi, „şef de oaste”, rang în oastea otomană.

cetegi (*ceteci*), cel care participă la incursiune în grup (ceată).

chehaia (*kehaya*), intendent, administrator.

chehaiabei (*kethunda bey*), intendent, administrator, starostele unei corporaţii, adjunctul marelui vizir.

chehaia capugiilor, v. *kapucular kethudasi*

chilă (*kile*), veche măsură de capacitate pentru cereale (varia după regiuni în Imperiul otoman); în medie, cca. 18-22 ocale; cca. 25 kg.

chisedar (*kisedar* sau *kesedar*), cel care ţine banii, intendent financiar, perceptor, casier.

çiftlik (*çiftlik*, de la *çift* = pereche); suprafaţă de pământ care putea fi arată cu o pereche de boi; moşie, fermă ţărănească şi acareturile de pe moşie,

casă; întinderea ciftlicului varia între 80 şi 150 dönüm (40 paşi).

cihodar (*çukadar*), cihodar, cel care se ocupă de unele nevoi ale sultanilor şi altor demnitari otomani (var. *Çuhadar*); categorie de slujitori din Serai etc.

ciorbagi (*çorbaci*), titlu militar purtat de comandantii de regiment (*orta*) din corpul ienicerilor; notabil la sate, domn, stăpân.

ciubuc (*çubuk*), băţ lung, lulea cu coada lungă şi încovoiată, pipă, câştig (avantaj) fără muncă.

cizyedar (cit. *giziedar*), strângător de gizia (capitaţie, haraci, tribut); perceptor de capitaţie.

colgii (*koldjilar* = *kolcular*), paznici, păzitori (de moşii etc.); ostaşi de pază; poliţie.

columborna (*kolumborna* sau *kolomborna*), o categorie de tunuri.

conac (*konak*), clădire pentru conăcire, palat; case de pe moşie, loc de popas, staţionare.

çavuşlar-emini (*kethudasi*), intendentul ceauşilor, căpetenie în oastea otomană.

D

dalkiliç, „cel care se aruncă cu sabia în luptă”, ostaş de

- sacrificiu, categorie în oastea otomană.
- Darbhane emini*, intendentul monetăriei otomane.
- darbzen* (*darbuzen*, *darbuzan*, *darbzan*), tun greu de asediu.
- dar-ul-hadis* (Casa tradiției), școală în care se învățau tradițiile privitoare la profetul Mahomed (*Muhammed*).
- dar-ul kur'an*, „casa Coranului”, școala unde se învăța citirea Coranului și interpretarea lui (*tefsir*).
- defter*, registru, condică, catastif, caiet.
- defter-emini* (kethudasi), intendentul de condici, șeful arhivei.
- defterdar*, perceptor, încasator de dări, slujbaş însărcinat cu probleme financiar-contabile.
- defterdar pașa*, înalt dregător otoman, însărcinat cu administrația finanțelor, primul defterdar, ministru de finanțe (în Imperiul otoman).
- defterhane*, „Casa de condici”, administrația de cadastre, arhivă.
- delilbași*, căpetenie de cavalerie ușoară (în armata otomană); a devenit: *delibași* (căpetenie de nebuni); căpetenie de viteji.
- delir*, viteaz, curajos, categorie de oaste otomană, ostaș de sacrificiu; vulgar *deli* (nebu).
- demirli*, unitate de măsură pentru cereale, de oca. o baniță (var. *dimirlicie*, *dimerlicie* = cu fier).
- derviș*, călugăr musulman, cărturar, sfânt, sărman, om simplu și de suflet.
- Devlet*, stat, împărăție, putere, fericire, noroc.
- Devlet-i aliyye*, „Înaltul devlet”, denumire dată Imperiului otoman.
- dil*, limbă, prins (pentru informații), om capturat în luptă pentru a da relații despre dispozitivul inamic.
- dirhem*, dram, drahmă, măsură de greutate, echivalent cu un sfert de oca (*oca* = 400 dirhem); veche monedă de argint în sistemul monetar arab.
- divan çavuşu*, „ceauș de divan”, însărcinat cu buna desfășurare a divanului.
- divan efendisî*, secretar de divan, scribul care nota hotărârile divanului (imperial, al marilor viziri, etc.); secretar otoman pe lângă domnii români (rom. *divan - efendi*).
- dizdar*, comandantul unei cetăți, căpitan de cetate.

djelali (*Celâli*), răsculat, răzvrătit, răufăcător.
dönüm, unitate de suprafață de 1600 pași pătrați (919,3024 m²).
dragoman, traducător, translator, tâlmaci.

E

efendi, domn, stăpân, patron, om de cuvânt.
eialet (*eyâlet*), provincie, unitate administrativă în Imperiul otoman (vezi și *vilalet* = *vliyet*).
elçi, sol, trimis, om de legătură, ambasador (rom.: *elciu*).
elviye (pl. din *liva*), sangeacuri, unități administrative-teritoriale otomane (vezi și *liva*, *sangeac* = *sancak*).
emekdar, cel care slujește, slujbaş, slujitor.
emin, intendent, administrator, sigur, cinstit, asigurat, fidel.
emir, căpetenie, comandant, șef, prinț.
emir-i ahor (rom. *imbrohor*), șeful comisiilor, marele comis (vulg. *mirahor*).
emir-ül-ümera, „emir al emirilor”, denumire persană pentru *beilerbei* (vezi și *mirimiran*).
esir (pl. *üsera*), prizonier de război, rob.
esnaf, „clase”, breaslă, corporație, artizani, negustori.

eşkiya (pl. de la *şaki*), răufăcători, hoți, bandiți, haiduci.
ezan, „chemare la slujbă”, cântarea muezzinului de pe minaret, invitându-i pe musulmani la slujbă.

F

fatom, măsură de lungime (1,62 m)
feregea (*ferace*, *ferece*), vâl lung, ca o pelerină, purtat de femeile musulmane.
fersah, măsură de lungime; o oră de mers călare, la pas obișnuit (5,985 km).
firman (*ferman*), poruncă emisă în numele sultanului purtând monograma acestuia numită *tugra*; ordin, ordonanță.
funt, măsură de greutate de ½ kg.

G

gazal (tc. *gazel*) *efendi*, cântăreț la biserică, de muzică lirică.
gaziu (*gazi*), luptător pentru religia musulmană, erou.
geamie (*cami*), moscheie, loc de adunare, lăcaș de cult (mai important).
gebegi (*cebeci*), ostaș în zale, cuirasier, chesonar, categorie de oaste otomană.
gebegibași (*cebecibași*), căpetenia corpului gebegiilor;

intendentul arsenalelor militare.

gebeli (*cebeli*), „ostaș cu zale” armurier, cuirasat.

gelalii (*celâli*), răsculați, calificativ atribuit mișcărilor care au zguduit Imperiul otoman în sec. XVI-XVIII.

gelep (*celep*), cel care atrage sau aduce; negustori însărcinați cu aprovizionarea capitalei otomane (Istanbul).

gelepkeșan (*celebkeșan*), negustor de oi, vite etc.

ghedikliu (*gedikli*), categorie de slujbași din Serai, având anumite privilegii (apanaje etc.).

ghiaur (*gâvur*), forma populară din *kâfir* (citește „*kiafir*”); necredincios, creștin (în sens peiorativ).

gizie (*cizye*), capitație, tribut plătit de supușii nemulsumani din Imperiul otoman (vezi și *haraci*).

giziedar, strângător de gizia, perceptor de capitație (v. și *cizyedat*)

gömillü, voluntar, categorie de oaste otomană.

gönüllü *agası*, căpetenia voluntarilor (categorie de oaste).

gulan (*gulâm*), om tânăr, adolescent, slujitor, sclav tânăr (în slujba unui dregător).

gurus (*kurus*), de la termenul german *Groschen*; monedă turcă echivalentă cu piastru (= 40 parale). În sec. XVII cântărea 6 dirhemi (19,24 gr.) de argint.

gümrük, vamă, taxă vamală.

gümrük emini, intendent de vamă, vameș.

güvende, femeie ușuratică, fără căpătâi.

H

Hadis, tradiția și maximele profetului Mahomed transmise de succesorii săi; tânăr, proaspăt, nou.

hadâm (*hadım*), servitor, slujitor, eunuc (pl. *huddam*).

hak, ceea ce se cuvine de drept, dreptate. A veni de hac, a pedepsi, a condamna, a ucide.

hambra (*humbara*), grenadă, bombă mică.

hambragi (*hambracı*), grenadier, aruncător de bombe (de mână), bombardier.

hamr emini, intendent pentru vin, slujbaș care se ocupa de dările pentru must, vin etc., de la creștini.

han, prinț, împărat, monarh, chervansarai; loc de adăpost pentru călători.

hanbar emini, intendent de hambare (de magazie).

haraba (*araba*), car, căruță.

haraci (*kharadj*, *harac*), tribut, dare (plătită de supușii musulmani ai unui stat musulman); *haraci* plăteau și țările române către Poartă; vezi și *gizie*.

haramini (*harami*), aramini, răufăcători, hoți.

haseki (rom. *hasechiu*), vechiul corp de gardă al Seraiului, sfetnic.

haseki-aga, căpetenia hasekiilor (vezi *haseki*).

hass, feudă cu venit anual de peste 100.000 de aspri.

hatip, predicator, orator, preot musulman care pronunță la slujba de vineri predica zisă *hutbe*.

hاتیșریف (*hatt-ı şerif*), „scris ilustru”, firman împărătesc purtând monograma sau scrisul sultanului cu formula „să se procedeze ca atare” sau altă formulă (vezi și *hatihumai un*).

havan (*havan topu*), tun de calibru mai mic, obuzier.

hazine, vistierie, tezaur, magazin, depozit.

hazinedâr, vistiernic, tezaurier, păstrătorul vistieriei.

hazine defterdarı, defterdar de vistierie, slujbaș însărcinat cu evidența și strângerea dărilor cuvenite vistieriei otomane (vezi și *mal defterdarı*).

hâkim, judecător, cel care poruncește, guvernează

etc.; stăpân, suveran; se folosea și pentru domni români.

Hegira (*Hedjira Hicret*), fuga lui Mahomed de la Mecca la Medina (622 e.n.).

hidmetkâr (*hizmetkâr*), slujnic, slujitor, om aflat în slujba cuiva, om de serviciu.

hisar agası, „agă de fortăreață”, comandant de cetate”.

hoge (*hodja*, *hoca*), preot musulman, cărturar, profesor, domn.

hoget (*huccet*), document, act, dovadă (emisă de obicei de autoritățile judiciare otomane).

humbara, grenadă, bombă.

humbara topu, tun pentru aruncare de grenade.

hutbe, predică rostită la slujba de vineri în moscheie.

hudavendighiar (*Hudavendigâr*), împărat, suveran, monarh; supranume dat și sultanilor otomani.

huzmet (*hizmet*), slujbă, servicii, obligație, prestație.

hünkîar (*hünkâr*), prescurtare din *hudavendighiar* (*Hudavendigâr*).

I

iamac (*yamak*), ajutor, ostaș de rezervă, recrut (categorie în oastea otomană).

iazâgiu (*yazıcı*), scrib, diac, secretar.

icioglan (içoĝlan), „copil de casă, paj, slujitor.

ienicer (yeniçeri), „ostaş nou”, oaste permanentă din Imperiul otoman, formată prin recrutarea și izlamizarea unor copii ai anumitor popoare creștine din Imperiul otoman.

imam, preot musulman care slujește la cele cinci rugăciuni zilnice.

imaret, instituție de binefacere, cu bucătărie pentru săraci, călători etc.; azil.

Islam (Islâm), „resemnare”, religia musulmană inițiată de Mahomed (570-622).

ispenge (ispenee), dare de o cincime (din robi); taxă percepută de la creștinii din Imperiul otoman ca simbol al iertării și libertății lor; era de 25 de aspri (25 *akçe*), reprezentând tocmai a cincea parte din evaluarea unui rob (125 *aspri*). Derivă din *iz* + *pencik* sau *ez* + *pencik* (= *pencüyek* = unu la cinci sau unu din cinci = o cincime).

iş erleri, oameni de slujbă, dregători otomani însărcinați cu diferite misiuni (în provincie).

iuzbaşi (yüzbaşı), comandant peste 100 de ostași (companie), căpitan (rom. *iuzbaşa*).

Inaltul-Devlet, Imperiul otoman, statul otoman.

K

Kaaba (Kâbe), Templul de la Mecca, venerat de musulmani.

kadeh kethudası, chehaia de pahare, intendentul (șeful) paharnicilor.

kadiasker (kadiasker), „judecător de oaste”, rang superior în organizarea ecleziastică otomană.

kayıd (kayd, kayıt), înregistrare, registru, condică, act de arhivă (pl. *kuyud*)

kal'a (kale), cetate, fortificație, întăritură.

kalem, creion, condei, birou, cancelarie (împărțirea diferitelor instituții otomane în *Kalem-uri*).

kalemiye, slujbașii care lucrează cu pana, cărturari, dregători ai cancelariilor otomane.

kantar, măsură de greutate echivalentă cu 44 ocale sau 56,443 kg.

kamun (+ en), lege, regulă, ordine (stabilă), regulament, pravilă (*kamunen*, după lege, potrivit legii).

kapâkulu (kapıkulu), „oastea de poartă”, oastea permanentă otomană, ienicerimea (vezi și *kapuhalkı*); oaste de gardă.

- kapucular kethudası*, chehaiaua capugiilor, intendentul portarilor din Serai etc.
- kapudan*, amiral, comandant de marină otomană, căpitan (comandant) de cetate.
- kapukuhu*, „oastea de Poartă”, oaste permanentă în Imperiul otoman, corpul ienicerilor.
- Kasâm (Kasım)*, ziua de „Sf. Gheorghe”.
- kavas (gavas)*, paznic; om aflat în slujba unui demnitar, unei instituții etc.
- kethuda* (sau *kehaya*), intendent, staroste de breaslă.
- kethudabei (kethudabey)*, intendentul (adjunctul) marelui vizir, intendent (al unei corporații etc.).
- kethuda yeri*, „locuitor de kethuda”, rang în organizarea militară otomană.
- kevser*, „izvor de apă de rai”, nectar.
- kiatib (kâtib)*, secretar, scrib, diac (vezi și pl. *küttab*).
- kilise*, biserică, lăcaș de cult creștin.
- kırcılar*, paznicii de câmp, oameni (slujbași) care umblau pe câmp pentru paza recoltelor etc.
- kise (kese)*, pungă, sumă de 500 piaștri (guruș).
- kocabası* (cit. *kodjabaşı*), „căpetenie în vârstă”, fruntaș la sate, șeful unei comisii etc.
- koçi*, trăsură, căruță specială pentru persoane (cocie).
- kolaç (kulaç)*, unitate de măsură pentru lungime (brațele întinse).
- kors*, curuți, denumire dată unui grup de populație din Ungaria care a luptat împotriva habsburgilor.
- kral*, crai, principe, rege, împărat.
- kuyûd* (pl. din *kayd*, *kayıt*), „înregistrări”, registre, condici, acte de arhivă.
- kuloglu*, „fiu de rob”, denumire dată urmașilor robilor sau ienicerilor; categorie de oaste otomană.
- kul taifesi*, „ceata de robi”, oastea de ieniceri.
- kumbaragibași (humbaracıbaşı)*, șeful grenadierilor.
- kundak*, cundac, postament (la carele de tunuri), patul puștii, fașe (pentru copii).
- kura yazıcıları*, scribii care efectuau înregistrări prin diferite sate, pentru eventuale achiziții (de cereale etc.), ofereau arvune etc.
- kürsi*, pupitru pe care se pune Coranul, loc pentru predică.
- küttab* (pl. din *kâtib*, cit. *kiatib*), scribi, secretari, diaci, grămăticii.

L

- lagâmgi (lâgımci)*, „cel care sapă tunel”, pionier, categorie de oaste otomană.

lala, dascăl, doică, persoană angajată pentru creșterea sau instruirea unui copil, sfetnic.

levend, mercenar, marinar, ostaș, voluntar, om cu un aer cavaleresc.

liva, denumire persoană pentru *sangeac* (*sancak*).

M

mahala (*mahalle*), cartier, parte a unui oraș, având denumire specială.

mal, loc special din moscheie pentru sultani, pentru femei, loc de adunare pentru muezin (*müezzîn*); cerc, societate.

mahlûl kâtibi, secretar pentru bunuri libere (vacante), fără moștenitori.

mahzar, jalbă adresată de locuitorii unei provincii către sultan sau alți dregători, petiție colectivă.

mal, avuție, tribut, haraci, vistierie, avere, bunuri, bogăție, bani, mărfuri.

mal defterdar, defterdar pentru dări (cuenite miriei, adică fiscalului); vezi și *hazine defterdari*.

malik (*melik*), titlu cu dublu înțeles de rege și împărat, corespunzător titlului bizantin $\delta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$.

mangâr (mangır), veche monedă mică de aramă, monedă metalică, obol.

martolos (*martaloz*) (gr. $\acute{\alpha}\rho\mu\alpha\tau\omicron\lambda\omicron\varsigma$), ostași voluntari în armata otomană (formată îndeosebi din elemente balcanice), spion, iscoadă.

mâlikâne, posesiune viageră, stăpânire pe viață, proprietăți.

mecet (mescid), locaș religios, moscheie mai mică (de cartier).

medilis (*meclis*), adunare, întrunire, sfat, parlament.

medrese, lăcaș de cultură religioasă musulmană, seminar mahomedan, școală.

mehterbași, șeful muzicii militare (imperiale, domnești, vizirale, etc.).

mehterhane, muzica curții împărătești otomane, orchestra palatului sau a marilor dregători, inclusiv de la curțile domnilor români (rom. *meterhanea*).

meidan (*meydan*), piață publică, câmp de luptă, loc liber (rom. *maidan*).

mektubi (*mektupçı*), mektupciu, cel care se îngrijea de corespondența unui demnitar (mare vizir etc.).

melek, înger, om liniștit și bun.

- memleket*, țară, provincie, principat.
- menzil*, loc de popas, stație de poștă, loc de descindere a oastei; drum parcurs într-o zi.
- menzilgiu (menzilci)*, conducătorul unei stații de poștă, slujitor la poștă, curier, poștaș, cel care se îngrijește de aprovizionarea locurilor de popas.
- menzilhane*, casă de poștă, loc pentru schimbarea cailor olacilor.
- menzil odabaşı*, comandantul casei de poștă.
- merhale*, distanță parcursă într-o zi, stație, conac.
- mesgid*, v. mecet.
- mesken*, locuință, casă, loc de sedere.
- mevacib*, solde, salarii.
- mevkufât*, averii destinate pentru fundații pioase (*evkaf*, pl. din *vakf*); bani proveniți din venituri excedentare; cancelarie pentru venituri și cheltuieli din *vakâfuri*; rețineri, surplusuri.
- mevlana (mevlâna)*, doctor în teologie, mare cadiu, cărturar.
- mevlâ* (pl. *mevâli*), posesor, stăpân, proprietar, rob eliberat, prinț, suveran, titlu acordat tagmei cărturarilor de seamă (pop. *molla*).
- mevlânâ (mevlâ + nâ)*, „efendiul nostru”, titlu dat unor cărturari de rang superior; jurisprudenți ai Islamului.
- mevlevi*, „derviș, învățitor”, sectă musulmană inițiată de Mevlana Djelaleddin-Rumi (sec. XIII).
- mevleviyet*, funcția de cadiu (*kadi*).
- mezat*, licitație, vânzare prin concurență.
- mezraia* (pl. *mezâri*), teren agricol, tarla.
- mihmandar*, călăuză, cel care este însărcinat cu primirea oaspeților străini; ghid.
- mihrab*, nișă așezată în peretele din față a unei moschei și orientată spre Mecca; loc destinat preotului musulman (*imam*); are și sensul de moscheie.
- mi'mar*, arhitect, constructor, inginer constructor.
- mimar aga*, „agava arhitecților”, arhitect-șef, șeful constructorilor.
- minaret (minare)*, turnul unei moschei, din care *müezzimul* cântă chemarea la slujbă, numită *ezan*.
- minber*, treptele din interiorul moscheiei (dreapta) de unde se predică în timpul slujbei de vineri și a altor sărbători.
- mir* (prescurtare din *emir*), comandant, căpetenie, prinț, șef.

- mirahar*, vezi *emir-i ahor* și *imbrohör*.
- mirie (miri)*, ceea ce aparține fiscului sau statului, beilic, vistieria statului, tribut.
- miri*, mirie, fisc, ceea ce aparține statului, haraci.
- mir-i-liva*, căpetenia unui sangeac; denumire persoană pentru *sangeacbei* (presc. *mirliva*).
- mir-i-miran*, „emir al emirilor”, denumire persoană pentru *beilerbei (beylerbeyi)*.
- mirliva (mir-i-liva)*, denumire persoană pentru *sangeacbei*.
- mirie (miri)*, fisc, stat, tezaur public, ceea ce aparține statului.
- molla*, aspirant la teologie islamică, judecător musulman mai de seamă, mare cadiv (vezi *mevlana, mevleviyet*).
- muâfiyet beratı*, berat de scutire, act împărătesc de imunitate sau de privilegii.
- mubaşir*, comisar, însărcinat cu rezolvarea unei pricini, delegat, împuternicit.
- muftiu, (müftü)*, cel care dă sentința juridico-religioasă numită *fetva*; mare cadiv; *şeihul-islam (şeyh-ul-islam)*, interpretul legii musulmane (*şeriat*), şeful clerului mahomedan.
- muhafâz (muhafız)*, cel care păzește (ceva), păzitor, comandant de cetate.
- muhafâz-paşa*, paşă însărcinat cu paza unei cetăți, unui oraş etc.
- muhasebegi (muhasebeci)*, slujbaş însărcinat cu evidența unor chestiuni financiar-contabile, contabil.
- muhassil*, cel care produce, cel care percepe (taxă etc.), locțiitor de guvernator (al unei provincii), guvernator.
- muhtesib*, vechi dregător otoman care exercita simultan misiunea de primar și de șef al poliției; încasator de dări, socotitor.
- muhurdar (mühürdar)*, slujbaş însărcinat cu aplicarea sigiliului unui demnitar otoman (marele vizir etc.).
- muhzır*, aprod care prezintă pe împricinați în fața judecătorului.
- muhzâr aga (muhzır-aga)*, șeful aprozilor.
- mukataa*, arendă, fermă, surse de venituri ale fiscului otoman care puteau fi arendate pe diferite termene.
- mukataagi (mukataacı efendi)*, șeful muhataagiilor, căpetenia celor însărcinați cu arendarea *mukataalelor*.
- mukavele*, contract, convenție, înțelegere, angajament.

muktesib, „cel care câștigă” (prin comerț etc.); slujbaş însărcinat cu calcularea unor venituri.

musahib, însoțitor, sfetnic, curtezan.

mustahfiz, cel aflat în pază, garnizoană de pază (la o cetate etc.).

mutasarrâf (*mutasarrıf*), vice-governator al unei provincii, stăpânul unor bunuri, dregător otoman.

mutbah-emini, intendentul bucătăriei (imperiale).

muteber, ceea ce este respectat, luat în seamă, valabil, în vigoare (o lege etc.).

muteferrika (*müteferrika*), diferit, selectat, garda imperială călare, o categorie de slujbași din Serai.

mutesellim (*mütesellim*), cel convertit la islam, vice-governatorul unei provincii, reprezentantul unui pașă într-un oraș sau district (vezi și *musellim*, *mütesellim*).

müteveli, intendent pentru fundații pioase, epitrop.

müezzin, dascălul care cântă din minaret chemarea (*ezan*) musulmanilor la slujbă.

mühürdar, slujbaş însărcinat cu păstrarea și aplicarea sigiliului unor demnitari otomani; secretarul particular al unui vizir etc.

mülkiye, administrativ, civil, politic.

müstakil, independent, slobod, liber, de sine stătător.

müşir, cel care comandă, comandant, mareșal, vizir.

müşteri, cel care cumpără, cumpărător (rom. mușteriu).

mütesellimân, pl. din *mütesellim*.

mütevelli, epitrop, intendent de fundații pioase numite vacufuri.

N

nahie, subdiviziunea administrativă a unei cazale (*kaza*) împărțită în sate (*karye*).

naib (*naip*), ajutor de cadiu, cadiu.

nakib (*nakib-ül eşraf*), demnitar de seamă în ierarhia cărturarilor otomani, căpetenia ulemalelor dintr-o provincie, împuternicitul clerului la Poartă, considerat ca reprezentantul descendenților din familia profetului Mahomed.

nazır, inspector, supraveghetor, intendent însărcinat cu controlul financiar în orașele mai mari din Imperiul otoman, comandant de cetate la turci.

nazâr-aga, agaua-comandant, căpetenie (peste o cetate etc.).

nefer, ostaş, om, persoană.

nevahi (pl. din *nahiye*), comune, ținuturi, provincii; țări.

niyabet, funcție de judecător religios al unei provincii; locuitor; regiune administrativ-judiciară cârmuită de un naib.

nişangiu (nişancı), șeful biroului unde desena monograma sultanului pe firmele imperiale. Se numea și *tevkii* (sau *tugrak...*)

O

oca (okka), unitate de măsură pentru capacități și greutate; în trecut era de 400 dirhem sau 1.250 kg; s-a echivalat cu 1 kg.

oda, odaie, cameră, încăpere, unitate militară de ieniceri (companie), cazarmă.

odabaşi (odabaşi), căpetenia unei companii numită *oda*; gardian, portar, paznic, cămăraş.

ogeac (odjak, oca), vatră, cămin, familie, dinastie, corpul ienicerilor.

ordie (ordu), oaste, armată.

orta, mijloc, centru, jumătate; companie de ieniceri.

ortac (ortak), asociat, părtaş.

osmanlî (osmalı), otoman, cetăţean al Imperiului

otoman; curent de ideologie otomanistă.

P

padişah, titlu de origine persană purtat de sultanii otomani (*padişah-ı al-i Osman*), suveran, monarh, împărat.

palanca (palanka), o întăritură făcută din lemn și pământ.

pandur (pansur), ostaş, pedestru, lefegiu, creştin.

pandur agası, agă al oastei de panduri alcătuită din elemente creştine.

papaz, preot, clerul creştin (inferior).

para, monedă turcească echivalentă cu a 40-a parte dintr-un gurus.

paşa, titlu oficial al vizirilor și marilor demnitari militari otomani; guvernatorul unei provincii.

paşalık, provincie cârmuită de un paşă.

pâye, rang, grad, titlu; se dădea, de obicei, celor din tagma cărturarilor otomani (rom. *paiea*) sau altor personalități, mai cu seamă, în cazul unor misiuni speciale (ambasador etc.).

peic (peyk), valet, ostaş din garda sultanului; la români: ostaşi din garda domnului; satelit.

R

rahîb, călugăr, preot, creștin de seamă.

rahle, pupitrul pe care este așezat Coranul în geamii.

raia (*re'aya*), turmă, gloată, populație, supuși care plătesc dări, locuitori, țărănime (musulmană și creștină); începând din secolul al XVIII-lea a desemnat doar populația creștină din imperiul otoman.

rakiyme, scriitură, depeșă, scrisoare.

reis, șef (de stat, de asociație etc.), căpetenie, căpitan de corabie.

reis-efendi, șeful reisilor, șeful scribilor, de la Cancelaria pentru relațiile externe (v. și *Reis-ül-küttâb*).

reis-ül-küttâb, șeful scribilor (v. și *Reis-efendi*).

rendjber (*rencber*), om sărac, nevoiaș, necăjit, țaran, negustor.

reșkeș (*pișkeș*), daruri (oferite și de domnii români sultanului și marilor dregători otomani); dar, plocon.

rîr (*pâr*), bătrân, starostele unei comunități religioase, patronul sau protectorul unei corporații (*esnaf*).

rutbe (*rûtbe*), rând, treaptă, grad, rang.

ruznamegiu (*ruznameci*), slujbaș însărcinat cu ținerea

evidenței de venituri-cheltuieli, de călătorie etc.

rü'esa *yiğitbaşisi*, căpetenia reisilor (de corăbii).

S

salat, rugăciune rituală la musulmani.

sandal, barcă, luntre, lotcă, șalupă.

sandjak agasî (*sancak agası*), „agă de steag”, trimisul Porții, care aducea steagul la înscăunarea domnilor.

sanduk emini, intendentul unor venituri, intendentul „cutiei milelor”, casier, vistier (var. *sandık emini*).

sangeac (*sandjak, sancak*), steag, drapel, unitate administrativ-militară otomană, condusă de un *sangeacbei* (vezi și *liva*).

sangeactar (*sancaktar*), purtător de steag, stegar (sinonim cu *bairactar-bayraktar*).

sangeacbei (*sancakbeyi*), bei de sangeac, căpetenia unității administrativ-militare numită sangeac.

sansongi-başı, căpetenia sansongiilor (categorie de oaste otomană).

saradj (*sarac*), curelar, șelar, cel care confecționează sau vinde curele, harnașamente etc.

- sarigea* (*saridja*, *sarica*), vechi corp de oaste neregulată de cavalerie aflată în slujba unor dregători otomani.
- sarâkcibași* (*sarikçibași*), starostele slujbașilor care se îngrijesc de turbanul padișahului, vizirului sau altor dregători otomani.
- satırdji* (*satırcı*), slujitor din garda de onoare a sultanului sau a domnilor; halebardier (rom. *satiraș*).
- satârdjibași*, căpetenia satârdjilor, șeful cortului domnesc; curier, călăraș.
- sefer*, călătorie, expediție militară, campanie, război.
- segban* (rom. *seimeni*), corp special din oastea otomană de ieniceri, corp de oaste care se îngrijea de câinii de vânătoare din Serai; oaste neregulată aflată în slujba unor dregători otomani (vezi și *seimeni*).
- segbanbași*, căpetenia oastei de segbani (*seimeni*); unul dintre comandanții de frunte ai oastei otomane permanente (ieniceri).
- seimeni*, corp de infanterie ce alcătuiă garda curții domnești, format din lefegii străini (sârbi și bulgari); vezi și *segban*.
- senet* (*sened*), act, dovadă, document, chitanță, poliță, diplomă etc.
- Serai* (*Saray*), palat, reședința sultanilor otomani din Istanbul.
- seraschier* (*serasker*), comandant de oaste în timpul unei expediții otomane (sin. cu *serdar*).
- ser bevvin*, „capul ușierilor”, șeful portarilor; denumire persană pentru *capugibași* (*kapucubași*).
- serçavuşan* (*ser-çavuşan*), căpetenia ceaușilor (sinonim cu *çavuşbași*).
- serdar*, căpetenie, comandant (de oaste, de cetate etc.), vezi și *seraschier*.
- serdengheciti* (*serdengeçti*), „cel care renunță la capul său”, ostaș de sacrificiu, corp special în oastea otomană, cu soldă mărită.
- serhat* (*serhad*), hotar, graniță, margine de țară, provincie de margine (a Imperiului otoman).
- silahdar*, „purător de armă”, dregător militar care se îngrijește de armele unui suveran; corp special în armata otomană.
- silahşor*, „omul cu armă”, purtător de spadă, spătar, mușchetar din garda sultanului (vezi și *silahdar*).

- smif*, clasă, categorie, pătură socială distinctă, grad (pl. *esnaf*).
- sipahi*, „spahiu”, denumirea a două categorii distincte în organizarea militară otomană (de cavalerie): 1) *cu solde*, care aparțineau oastei permanente (*Kapukulu*); 2) *cu feude*, care făceau parte din oastea de provincie (timarioți, zaimi etc.).
- sipahi kethudasi*, intendentul sipahiilor deținători de feude (timar) din Imperiul otoman.
- solak*, „stângaci”, corp de arcași din garda sultanului.
- subași* (*subaşı*), căpetenie de oaste sau poliție; dregător însărcinat și cu strângerea dărilor în provincie; inițial, a fost comandantul suprem al oastei; comandant de rang inferior.
- subașâlâc* (*subaşılık*), funcția de subași sau teritoriu aflat sub autoritatea unui subași.
- sultan*, prinț, suveran, monarh, titlu dat împăraților și principilor tătari, otomani. După un nume propriu înseamnă prinț (*Selim-sultan*) sau prințesă (*Fatma-sultan*).
- surat* (*sure*), capitole din Coran (cartea sfântă a musulmanilor).
- suret* (*sû*) copie, text, vedere (din afară), regulă, fel, mod, figură, înfățișare.
- suret-i defter*, copia defterului, copia unei condici, textul unui catastif.
- sür'at topu*, tun de viteză (cu tragere rapidă), tunuri ușoare.
- suvari mukabelecisi*, controlor financiar al oștii de cavalerie.
- §
- şadirvan* (*şadırvan*), fântână arteziană, jet de apă, instalație specială de apă (în curtea moscheilor etc.), pentru abluțiune sau pentru alte scopuri.
- şakloz*, categorie de tun.
- şatâr* (*şatır*), șătrar, cel care se ocupă de cortul împărațesc, viziral etc.; slujitor în escorta sultanului, vizirului etc.
- şăică* (*şayka*), barcă, luntre, lotcă, corabie mică.
- şâkk-î evvel* (*Şikk-ı-evvel*), slujbaş superior însărcinat cu administrarea finanțelor otomane, ministru de finanțe (sinonim cu *başdefterdar*).
- şehir emini*, *şehir kethudasi*, „intendentul orașului”, administratorul treburilor

tevliyet, slujbă pentru administrarea fundațiilor pioase numite *vakf*; epitropie.

timar, feudă cu venit anual până la 20.000 de aspri, deținută de timariot (spahiu cu feudă).

timar defterdarî, defterdar de timar, cel care se preocupă de problemele financiare ale timarelor.

timariot, posesor de feudă numită timar (*ehl-i timar*, *sipahi*).

tonbaz, tombaz, ponton, corabie specială pentru construirea de poduri.

top, tun, minge.

topci (topçu), tunar, jucător cu mingea.

topcibași (topçubași), șeful tunarilor, comandantul tunarilor.

topci agasî, agaua tunarilor, căpetenia corpului de tunari.

tug (tui), semn distinctiv în ierarhia militară otomană, format din păr de coadă de cal fixat pe o prăjină. Numărul tuiurilor varia după rang; sangeacbeiuul avea un tugi, beilerbeii două sau trei, marele vizir până la cinci, iar tuiurile sultanului ajungeau până la 7 sau 9. Domnii români primeau de obicei două tuiuri, dar unii au avut trei tuiuri (Gheorghe Duca, D. Cantemir ș.a.).

tugra (tura), monograma sultanului, aplicată pe documente oficiale (firmane, hatișerifuri, berate etc.).

turban, acoperământ pentru cap, alcătuit dintr-un fes, peste care se înfășoară o bandă lungă de mătase sau de pânză, purtat de orientali (*kavuk*).

tüfenkçi, pușcaș, cel care poartă armă; categorie în oastea otomană.

türbe, mauzoleu la turci, capelă, mormânt venerat de musulmani.

turnagibași (turnacıbași), șeful șoimarilor, căpetenie în oastea otomană (sinonim cu *serturna'i*).

U

ulak, curier, poștaș (rom, *olac*).

ulüfe (ulüfe), leafă, soldă pentru ostași, ieniceri etc. (lunar, trimestrial etc.).

usküf, cucă, însemn de domnie.

V

vacuf (vakuf, vakıf, vakf), fundație pioasă, instituție de binefacere publică (la musulmani).

vadră, măsură de capacitate care avea în Oltenia 12 ocale, iar în restul Țării Românești, vadra dreaptă

sau domnească avea 10 ocale (= 12,88 l).

Vak'anivis, cărturar însărcinat pentru înregistrarea faptelor, cronicar, analist (oficial).

valiu (*vali*), guvernatorul unei provincii numite vilaiet (*vilâyet*).

vechil (*vekil*), locțiitor, împuternicit, delegat, adjunct, ministru.

vechilhardji (*vekilharcı*), slujbaş însărcinat cu evidența cheltuielilor (cuiva etc.).

vekayiname, „carte de evenimente”, cronică.

veli, sfânt, tutore, binefăcător.

vezâif (pl. din *vazife*(m slujbe, solde, lefuri (câteodată se referă și la *tribut*).

vezir (rom. *vizir*), slujbaş de rang superior, ministru (cu atribuțiuni civile și militare); marele vizir.

vilaiet (*vilâyet*), provincie, unitate administrativ-militară în Imperiul otoman, condusă de un valiu (*vali*). *Vezi* și *eyalet* (*eyalet*).

vire, capitulare condiționată, predarea unei cetăți etc., cu anumite condiții.

vizirat, cel care deține rangul de vizir, de mare vizir; instituția marelui vizirat.

voinici, ostași creștini din armata otomană folosiți pentru servicii auxiliare.

Y

yali, mal, țârm, marginea unei ape.

Yali agası, (*Iali, agası*), „agă de țârm”, căpetenie tătară pe țârmul Mării Negre, în partea Buceagului.

yaya, „pedestru”, pedestrași din armata otomană organizați în unități de 10 sau 100 sau 1000 de oameni.

yamak, recrut, trupe auxiliare.

yasak kulu, paznic, cel care interzice (încălcarea legii etc.); taxă pentru paznici (*yasak kulu akçesi*).

yerli kulu, „rob local”, garnizoană locală, oaste recrutată dintr-o regiune și stabilită acolo.

yevmiye, ceea ce se cuvine pe o zi; soldă zilnică; evidența pe zile; jurnal.

yighitbași (*yiğitbaşı*), căpetenie peste viteji (curajoși), slujbaş în vechile bresle (*esnaf*), însărcinat cu executarea unor misiuni; căpitan peste mai multe corăbii.

yurd (*yurt*), cort, vatră, ținut natal, patrie.

yük, „povară”, greutate, încărcătură, sumă de 100.000 de piaștri (*guruş*), măsură de greutate (150-205,4 kg).

unui oraș, un fel de primar.
șeic (*șeyh*), bătrân venerat, cărturar de seamă, starețul unui lăcaș de cult numit *tekke*, sfânt, șeful unui trib (arab).
șeih-ül-islam (*șeyh-ül-Islâm*), șeful clerului mahomedan, interpretul cel mai autorizat al legii musulmane, căpetenia clerului dintr-o provincie (vezi și *muftiu*, *muftü*).
șeriat (*șer'*), legea sacră musulmană, totalitatea legislației islamice.
șerif kaza, „cadiat ilustru”, unitate administrativ-judiciară de seamă, în comparație cu altele, similare.

T

tabie (*tabi'a*, *tabiye*), fortificație, întăritură, bastion.
tahsildâr, perceptor, încasator, strângător (de dări etc.).
tahrir, înscriere, înregistrare, recensământ, conscripție, înscris.
tain (*ta'yin*), desemnare, numire, stabilire, fixare, rație (zilnică, lunară etc.).
tarih, inscripție, dată, cronogramă.
tarihçi efendî, cronicar sau cel care scrie datele unor evenimente în inscripții, de obicei în versuri.

ta'un, epidemie de ciumă, pestă.
tekialif-i şakka (*takâlif-i-şakka*), dări apăsătoare, impozite grele, corvezi, prestație în muncă.
tekiye (*tekke*), lăcaș de cult musulman; casa dervișilor.
telal (*tellâl*, *dellâl*), strigător public, care anunță o veste (în sat etc.), pristav, crainic.
telhis, raport scris, expunere pe scurt, rezumat, referat.
temessük, act, dovadă, chitanță etc.
temessükât, pl. din *temessük*.
temlik, a face proprietar, a împrumietări (pe cineva).
terakki, urcare, avansare, progresare, majorare (soldelor).
terakkili, ostaș cu soldă mărită (vezi *terakki*).
terdžuman (*tercüman*), dragoman, traducător, tâlmaci, interpret.
teşcherea (*tezkere*, *tezkire*), scrisoare, permis, salvconduct, pașaport, memoriu, biografie, act de învoire, adevăriniță; pungă cu bani, bani, act, dovadă (pentru aducere aminte), permis, adevăriniță, chitanță, pașaport (v. și *teşcherea*).
tezkeregiu (*tezkerrci*), slujbaș care scrie tezkerele (rom. *teşcherea*).

Z

zabit, „cel care stăpânește”, ofițer, căpetenie militară, zapciu, comandant de oaste.

Zagargibașâ-aga (*zağarcibași-aga*), agaua zagargiilor, căpetenia corpului de ostași numiți zagargii. Aveau grijă de câinii de vânătoare.

zahire, cereale, furnituri, în special grâu și orz pentru aprovizionarea Istanbulului și a trupelor otomane (rom. *zaherea*).

zaim, posesor de feudă numită *zeamet*, cu un venit anual între 20.000-100.000 de aspri; o categorie a oastei otomane de provincie.

zeamet, feudă cu venit anual între 20.000 și 10.000 de aspri.

zekât, obligație religioasă de a împărți săracilor o parte din avere (1/40); una din cele cinci condiții de a deveni musulman.

zimmi, cel ocrotit, protejat; desemna pe creștinii și celelalte populații nemulsumane dintr-un stat musulman; supuși nemulsumani (v. și *ehl-i-zimmet*).

zira, unitate de măsură pentru lungimi (vezi *arșin*).

zurbagiu (*zorba*), rebel, răsculat, cel care folosește violența.